

”אנחנו נראה לכם, מה זה קיבוץ.”

הכרנו את אסא עוד לפני שקם הגרעין. כלומר - חשבנו שאנחנו מכירים אותו, את זה שמופיע לכל מפגש תנועתי, כל מחנה. זה שיש לו המון, המון ידידים מכל הארץ, ותמיד, בכל כנס כזה, הוא נמצא, מסתובב ביניהם, עובר מאחד לאחד, ונראה כאילו אף פעם לא מוצא מנוחה.

כשהתחילו הפגישות של הגרעין, גם אסא מופיע. ולא ברור אם זה באמת רציני, אם אסא חושב באמת לרדת כל כך רחוק, עד למדבר, או ששוב הוא בא לפגוש חבר'ה.

ואז מגיעים ליטבתה, והגרעין מתחיל לחיות יחד. ואסא שרוף - שרוף, וכל מה שקורה בגרעין אכפת לו, ומציק.

בשיחות אינסופיות שלנו, כל לילה כמעט, הוא צועק, מתווכח, ומתלהט. והכל, הכל חשוב לו כל-כך. ולפעמים לא אוהבים אותו, כי הוא צועק, ומתרגז, ולא מוותר. פעם אחת, כשקיבלו החלטה שסתרה לגמרי - לגמרי את דעתו, הוא כבר הודיע שהוא יושב על המזוודות...

ובלילות אחרים עושים ערימה של חבר'ה על הדשא. ואסא מנגן בגיטרה, שירים שקטים, עצורים. משהו שפעם קראנו שירי סמר. אסא אוהב להביא שמיכה, וגיטרה, ולנגן - ושישירו, שישבו יחד, ושיהיה טוב, לו, ולכולנו.

אחרי הצהריים אסא שומע מוסיקה. אחרי העבודה והמקלחת, הוא נכנס בתחתונים למיטה, מדליק את הפטיפון, מגביר - ובכל הבית יודעים שאסא שומע מוסיקה. אי-אפשר לדעת אם הוא ישן או ער ברעש הזה. ברור שהוא בתוך המוסיקה, כשם שהיא בתוכו.

בחצור הוא יושב, עד השעות הקטנות של הלילה, ומנגן עם אמנון. שניהם ביחד בחדר, כל אחד במיטתו, מנגנים עד שנרדמים.

אסא עובד באינסטלציה, ומאושר. פעם בשבוע הוא חוזר בגב שבור, כולו חצי מת, ומספר על שיא חדש של בורות שהספיק לחפור באותו היום. ולראות אותו בתוך הלמברטה המצחיקה של האינסטלציה, אחרי שנסע איתה עד גדרה, ואפילו עקף בדרך איזה סוס עם עגלה - בידור אמיתי.

אסא שלנו היה בודד. אף אחד לא היה שלו ממש - ממש. גם כשאסא בא מהקורס, וכולם קפצו עליו, וחבקו אותו, ואחר-כך הוא ישב וניגן, וכולם שרו - אהבנו אותו, אבל לא הגענו אליו עד הסוף.

עכשיו נשארו לנו רק הזכרונות, ואהבה גדולה, שלא מצאה את דרכה, והמון מילים - שלא מוצאות את הדרך החוצה.

וגעגועים, לאסא שלנו.

חבר גרעין "סמר"

תאור מדוייק של המוזיקה שאסא שומע.

אסא שומע מוסיקה.
אסא שומע.
איזו מוסיקה שומע אסא?
אסא שומע מוסיקה
אשר נותנת לו רפאות.
אסא שומע מוסיקה.
מוסיקה שומע אסא.
והאנשים סביבו אינם, כאילו
נעלמו כל העם.
כי אסא שומע מוסיקה.
האם זאת היא המוסיקה
שאסא צריך היה לשמוע
לעת כזאת?
כן, זאת היא המוסיקה שאסא
צריך היה לשמוע לעת כזאת.
כי אין אחרת עכשיו
ואולי לא תהיה
עד למרץ!

סמר

"אחיעזר ואחיסמך" - כך תיארה אותו חברת קיבוץ, שהכירה אותו בזמן היותו בחצור, וכך קבלו אותו כל אלה, שזכו להיות במחיצתו. ידע ליצור סביבה נינוחה סביבו, ביחוד בזמן נגינתו בגיטרה. אהב את חבריו בגרעין ושאף ליום בו ישתחרר ויחזור ל"סמר" להיות שותף בבנינו.

מתוך דף סמר בקבוץ חצור

כמי שראה בחטף את אסא בגרעין בנים, פורח ומלא תקוות...
כמי שנוכח בחילופי הדברים ביניכם, יוחנן, בדבר הדרך האידיאלית לקיבוץ...
כמי שראה את אסא נכנס בבטחון, כאיש שצלחה עליו דרכו, כאומר "אנחנו נראה לכם איך בונים קיבוץ"...
ואילו אתה, יוחנן, בחיור אבהי, מבין, גאה בדרכו זו שבחר...
מי שראה זאת... מבין...

חבר ממשק אחר

שלום! שלום!

ואג משה חם מן הצלם, שלחתי שצפון
למקבץ והוא לא התקבל. "שלחתי" לך קצת תמונות. פה
היא משה, ויש גם סאלה תל"ד ואולי עוד תמונות אחרים
אם צלם לך.

המצב פה משתפר וגם מצב הרוח שלי השתפר
משבועות הקודמים והכל'ל אני מרגיש יותר טוב והקנינות
ובדיוק לא נמשכה גיבולין וזה מצב טוב יותר.

על תכניות לעתיד כנראה תשמעו בקרוב ובינתיים יש רק השערות. אינני יודע
מתי אבוא הביתה, אבל כבר בטוח שבסוף דצמבר אהיה לפחות שבוע רצוף
בבית (להרגיש קצת את הצפון!). בינתיים בגרעין אנחנו ממשיכים להתבשל
ולבשל את הקיבוץ החדש על כל בעיות הגרעין, הצבא והקיבוץ, ולא כפי
שנאמר ב"השבוע", אנחנו רציניים לגמרי וריאליסטים מאד, כך שאולי באמת
יצא מזה משהו פעם.

שלום ולהת' ממני אסא

ותכתבו!

שלום לכל קוראי המכתב!

13.10.1974 אי-שם בערבה

ובכן הגעתי ליטבתה בשלום ונכנסתי למסלול החיים הנורמליים: עבודה, שינה,
אוכל וכו'. סך הכל לגמרי לא רע פה, ואנחנו מסתדרים יפה מאוד. מטפלים
בנו נהדר, והאנשים פה מאוד לבביים. בגרעין עצמו מתקדמים לקראת הקמת
הקיבוץ החדש, וכמעט מדי יום יש לנו שיחות וויכוחים על נושאים שונים. לא
מרגישים שאנחנו נמצאים אי-שם בערבה, אלא זה נראה כאילו אנחנו נמצאים
באחד הקיבוצים במרכז הארץ. יש פה אקלים נוח מאוד, ולפעמים אפילו קר
באמצע היום. קשה קצת להתרגל למנטליות של האנשים כאן. הולכים חבר'ה
בני 40 פלוס פרוצים לגמרי כאילו באמצע העבודה, וזה קורה בארוחת הערב.
תארו לעצמכם מה קורה בזמן העבודה באמת.

דברים קצת יותר מעשיים... כנראה אניע לחופשה ביום שישי ואז אולי אספר
קצת יותר.

זהו זה! ד"ש קצר מהדרום לצפון

להתראות

ממני אסא

אז בגלל שאני כותב עכשיו מכתבים לכל אחד בנפרד, אז גם לך מגיע, לא?
 עבר עלי שבוע קשה ביותר, כשהגרעין היה במשבר הכי חמור בתולדותיו,
 ואני הייתי בין מחוללי המשבר. בשלב מסויים (ומעניין, כולנו באותו שלב -
 ארבעה במספר) החלטנו שאנחנו והגרעין - זה לא אותו הדבר. כל החלומות
 היפים על קיבוץ חדש ושונה התנפצו על חלוקי דעות חריפים ביותר בגרעין,
 והגרעין כמעט התפרק. עכשיו הכל נרגע קצת, בעיקר כשהחברה התחילו
 לחשוב ברצינות על החברה בה הם חיים. כל מה שאתה קורא זה נורא כללי
 ומעורפל, פשוט בגלל שאני לא יכול לכתוב דברים כאלה, פשוט, כי לא
 אצליח להסביר את עצמי. מוטב שתשמע זאת בע"פ, וזה יהיה בטח בקרוב -
 כנראה בערב חג או אפילו יום קודם.

ביום שני או שלישי אני יוצא בתור מלווה לטיול אילת (י"א) מטעם ההנהגה
 (כל הגרעין יוצא). בקר אצלנו בסוף השבוע מזכיר הקיבוץ הארצי - אמרי רון-
 וספר לנו קצת על הצבא: כנראה שנעשה מסלול של טירונות שלושה חדשים,
 האחזות חצי שנה, אחר כך אמון מתקדם - כנראה בצנחנים, גם כן חצי שנה;
 לבסוף נגיע לשל"ת מעורב בשירות צבאי, וזה יתחיל בערך ביוני 76, אז
 נוכל להתישב כבר בקיבוץ החדש.

בינתיים עיקר עסוקנו, זה עבודה ושינה ונוסף לזה חושבים גם על העתיד -
 הגרעינים הבאים אחרינו וכל מיני קבוצות שרוצות להצטרף אלינו.

מבחינה חברתית נהדר כאן וכל המשברים האידיאולוגים (כן, לא טעיתי -
 אידיאולוגים) לא משפיעים על יחסי החברות הטובים שיש בינינו. כמעט כל
 שבת אנחנו יוצאים לטיול ויש תמיד מה לעשות - מה שבטוח, לא משעמם פה.

טוב אז להתראות לך

ממני אסא

נ.ב.

תשלח לי את הכתובת הכי קצרה שלך למשרד, טוב?
 (שכחתי את המלה "בבקשה", אבל לא נורא)

חצור, 11.1.1975

שלום למשפחה היקרה שלי!

כאמת שאני לא מרגיש צורך לכתוב, אז אני פשוט לא כותב, ואני מקווה שלא תכעסו עלי. אז עכשיו אין לי מה לעשות, והחלטתי לכתוב לכם קצת על השבוע הראשון בחצור.

קודם כל זה קיבוץ נחמד מאד, וקבלו אותנו יפה. אמנם להקלט בקיבוץ גדול זה הרבה יותר מסובך מאשר בקיבוץ כמו יטבתה, אבל בכל זאת כבר מכירים אותנו, והענינים זזים. עכשיו רק אנחנו צריכים להכיר אותם, והכל יהיה בסדר. לרוב הבנים כבר יש במה לעבוד (אני עוסק קצת במקצוע משפחתי - אינסטלציה).

אני כרגע לא יודע מתי אבוא. יתכן שכבר ביום שישי הקרוב, אבל זה בכלל לא בטוח. זה תלוי בכל מיני מפגשים של גרעיני בנים צעירים יותר, שאנחנו מתכננים בחצור. כנראה תהיה לנו גם נטיעת ט"ו בשבט אי-שם בערבה (שוברי רוח של השדות שיהיו בעתיד).

זהו בערך. אין לי הרבה מה לכתוב וגם לא יהיה לי הרבה בעתיד, אז אל תצפו ליותר מדי מכתבים. (לכתוב מותר לכם)

אז להתראות

ממני אסא

בגרעין הדברים מסתדרים איך שהוא והכל רגוע. התחלנו בפעילות של דינמיקה קבוצתית. נראה, אולי בסוף יצא מזה קיבוץ!

מכתב לגרעין.

יום שישי

שלום לכם!

הייתי נורא רוצה לשתף אתכם בחוויות שעוברות עלינו, אבל אין לי כושר ספרותי - את זה אני משאיר לאמנון. חוץ מזה מה אתם צריכים להתעניין בצבא? הספיק לכם שלושה חדשים (גם לי), העיקר שעכשיו תחיו בקיבוץ החדש ביחד, ויהיה לכם טוב ביחד, ותפסיקו להתרגז על דברים קטנים, כי אם תיזכרו בצבא, תדעו שלא התרגזתם גם על דברים קשים יותר, ותדעו להשלים ביניכם וליצור פעילות מגוונת ביניכם. תנסו ליצור קשרים יותר אישיים ולא רק שיחות כלליות (פשוט תשאירו לזה זמן). ותכתבו יותר כי בינתיים קבלנו מכתבים ממעט אנשים, וכל אחד רואה אחרת, המכתבים כל כך שונים וכל אחד והמצב רוח שלו, וזה נפלא לפעמים להשוות את המכתבים. אצלנו אין חדש - כרגיל - משעמם נורא (גם קשה, נכון) וכל הזמן מחכים שיגמר משהו - יום, חודש, הקורס, הצבא והשד יודע מה. בקיצור אותי זה נורא לא מעניין.

עכשיו הברכיים שלי פגועות קצת (חלק נורא רגיש אצלי), והיום אני לא משתתף באימונים, כי המצב החריף ובקושי יכולתי לעמוד על הרגליים. בקשתי רופא, אבל זה מסובך מאוד כי אין זה הבסיס כאן. כרגע אנחנו אי שם בסיני, וזה נורא מזכיר את חצבה, אם כי התנאים פה יותר טובים.

חוץ מזה לא נצא הביתה כל החדש הראשון בקורס (זאת אומרת עוד שבועיים לפחות), וגם אז לא בטוח שאגיע אליכם (-אגב יוסי, מה עם תעודות הזהות שלנו)? - כי בלהבות אני מרגיש ממש בבית וכשהייתי שם ברגילה, הרגשתי כמו כל אחד אחר שם, שהכל שייך לו וכולם רוצים אותי שם ובכלל... זהו, אבל שלא תחשבו שעזבתי את הגרעין, כי שום דבר עוד לא השתנה אצלי מבחינת ההרגשה שבסופו של דבר בסמר יהיה טוב, למרות שקבלנו פה ושם מכתבים שאומרים שלא כל כך טוב לכם.

בקיצור חבר'ה - תתבגרו ותאהבו אחד את השני(ה)

ונבוא פעם...

להת' אטא

ד"ש לכל מי שלא יכול לקרוא את המכתב.

- : הייתי רוצה לשמוע מכם על אסא כפי שאתם הכרתם אותו. לשמוע מכם דברים שאנחנו אולי לא יודעים, קצת סיפורים, קצת בדיחות... אולי אפילו דברים לא כל-כך טובים, אם אתם זוכרים. אני מחפש את האדם ולא את האידיאליזציה. אני כל הזמן מחפש את האדם. הסיפור הזה שאסא עישן כשהיה מדריך תנועה... ברחובות או באשקלון, וזה עשה רושם כל כך איום בקן, זוהי בשבילי דמות חיה. זה מעניין אותי. זה מקרב לי אותו היום.

- : אני באותו הזמן הייתי לבד בקומונת אשקלון ופתאום אסא בא לקומונה. וכל הענינים הגבריים שחיכו כל כך הרבה זמן להיות מסודרים, - אסא ישר הלך וסידר הכל. אלה היו עסקי כספים וחשבונות ואיזה ענין עם הגג - לא הייתי נוגעת בזה בכלל.

לפני כן בקומונה אף אחד מאיתנו לא כל כך העיז להסתובב בחולצה שומרית בבית ספר, כי נורא לוועגים. ואסא מיד נכנס לכל מקום בחולצה שומרית. לי זה נתן הרבה.

גם באשקלון הוא לא כל כך הצליח עם הקבוצה, זה כבר היה לקראת סוף השנה ואי-אפשר להתחיל עם קבוצה, ככה, מהאמצע. החניכים עצמם לא היו מסוגלים להפסיק עם מדריך אחד ולהתחיל עם שני באמצע השנה. יחד עם זאת, עם החניכים שלו מרחובות הוא המשיך לשמור על קשרים הדוקים, היה נוסע אליהם די הרבה - פשוט לבקר אותם. כשאסא הגיע לקומונה שלנו, היה עם מי להתחיל לעשות חוגים, וללמד שירים וריקודים, ויש מי שיודע להפעיל את הטייפ - זה נתן זמון תנופה בקן. באותה תקופה הייתי הרבה בנסיעות, ואסא, בלי בעיות, היה מוכן בכל שעה שהיא לצאת ולנסוע בטרמפים. ללהבות הגיע פעם בשלוש בלילה בטרמפים. בכלל, ענין של קילומטרים לא שחק. לצאת לכביש ולנסוע, לא משנה כמה זמן יקח ואיך יהיה.

היתה לו השקפה מסויימת לגבי היחס לחניכים, הבנות שהיו איתו בקן רחובות לא כל כך קיבלו אותה. הגישה שלו היתה, לבוא לחניכים ולהיות כמו שהם, לא משנה מה הוא ומה המטען שלו - העיקר להיות איתם, ורק אחרי שהוא ממש כמותם, לנסות להתחיל לחנך אותם. סך הכל זו גישה די קשה. אבל לבנות שהדריכו אתו ברחובות היתה הרגשה, כאילו הוא לא רציני ולא תופס את הענינים בידים.

אני חושבת שלטווח ארוך הגישה הזאת הוכיחה את עצמה, כי החניכים מאד התקשרו אליו והמשיכו להיות קשורים אליו גם אחרי שעזב את הקן, וגם הוא שמר על הקשרים.

- : בסמינר הצופי שהתקיים על יד בית-זרע, אני הייתי ראש חוליה ואסא היה אחד מהמארגנים בסמינר. הייתי צריכה לעשות אומגה עם החניכים שלי, ואסא פתאום הופיע. הוא לא היה צריך להיות שם, סתם בא והתישב למעלה לשלח את החברה באומגה למטה. פתאום אחת החניכות שלי לא רצתה לרדת למטה. אני כבר חשבתי ללכת, אז אסא אומר: "תשאירי לי, אני רוצה לטפל בה". והוא התחיל לספר לה את כל סיפורי הילדות, כיפה אדומה וכד', כדי שהיא תשכח את הפחד ותרד. אני חושבת שהוא ישב איתה שם כרבע שעה או יותר, עד שבסוף היא ירדה.

- : אני יודעת שבתקופת הצבא אסא היה תמיד נורא מודאג, שרק לא יהיה לו משעמם ולכן כנראה, הוא היה תמיד על גלגלים, אף פעם לא במקום קבוע.

- : אני זוכר שיום אחד, בתקופת הי"ג, או כבר אחרי זה, הוא תופס אותי בארוחת בוקר בשבת "נו, אבא, נראה אם אתה עוד צעיר?! "מה יש?" אני אומר. "בוא נעשה טיול למפל!" מי שמכיר את הסביבה שלנו יודע שזוהי עליה, ככה טובה. אני עליתי לשם פעם אחת או פעמיים. אסא לא האמין, אבל אני אמרתי: "בוא נלך". עשינו אז טיול נחמד מאוד, עלינו למעלה, והוא כל הזמן, ככה, הסתכל, אם אני הולך אחריו, היה לו נורא מוזר.

בכלל... אנחנו הכרנו אחד את השני הרבה זמן, אבל משום מה אני גרמתי לו הפתעות. אני זוכר, איך שפעם הוא דיבר על גרעין סמר ואמר: "אנחנו נראה לכם מה זה קיבוץ!" שתוף כזה וכזה וכו', אתם הרי מתווכחים על זה הרבה. אסא היה נורא מופתע, כשלא התחלתי להתווכח על זה, ולא ניסיתי להוכיח לו, שאצלנו בלהבות יותר טוב. אני רק אמרתי לו: "בוא, נראה אותך בעוד עשרים שנה, נראה את הדעות שלך, ונראה איך הצלחת להגשים וליישם את כל הדברים האלה". אבל הוא חשב שההשקפות שלנו שונות לגמרי.

- : זה שאסא נקרע בין הבית ובין הגרעין, זה אני יודעת. הוא סיפר הרבה וגם כתב, ממש נשפך ממנו, הוא לא היה אדם סגור. היה מאוד משפחתי, הרגיש תמיד מאוד בבית. הכל היה מובן מאליו, הוא היה נכנס ככה: "הנה, אני כאן".

- : אני זוכרת שאחרי שהלך לקורס מ"כים, כתב מכתב ואמר שהיה לו נורא טוב עכשיו בלהבות, והוא לא יודע; הוא מתלבט אם להיות בגרעין או שם, בלהבות. ובדיוק אחרי זה קבלתי עוד מכתב ממנו, ושם כתב בדיוק ההפך, שדוקא לא היה כל כך טוב בבית, והוא חושב שבכל זאת ימשיך איתנו. כל פעם היה מתלבט.

- : כשהוא הלך לקורס, פגשתי אותו בחיפה בתחנת הרכבת, שם הם התרכזו, אז הוא ספר לי, כמה טוב לו בלהבות, ופתאום הוא הרגיש כל כך טוב גם בין החברה שלו, למרות שלא תמיד היה לו כל כך טוב איתם. הוא באמת אמר אז, שהוא חושב שזה הסוף עם הגרעין.

- : אני זוכרת שהיו ויכוחים נוראיים, בתחלה ביחוד, בקשר לקבלת חברים ובכלל לגבי דרך הקיבוץ בעתיד. היה איזה מקרה, שהתלבטנו בקבלת חבר מסוים, וההחלטה התקבלה. אסא לא הסכים עם זה, והוא הלך ודיבר עם כל אחד מהגרעין והסביר שזה לא יכול להיות. הוא הביא את העניין לערעור בצורה חריפה מאוד. בכלל, היו לו דעות מאוד מוגדרות בקשר לצורת החיים בחברה, בקיבוץ. ממש דעות מבוססות, שלא היה מוכן לזוז מהן.

- : לפני המלחמה התכוון אסא ללכת ליחידה נבחרת. הוא דאג נורא לכך, שלא יהיה לו משעמם בצבא. לפני הי"ג הוא הלך לגבוש. היה שם מיון די קשה, אך הוא עבר את המבחנים בהצלחה, כשהוא חזר מהגבוש הוא אמר שהוא דוקא רוצה ללכת לשם, אבל אחרי שנת י"ג. בצבא אמרו לו: "אתה אמנם התקבלת עכשיו, אבל איננו יודעים מה יהיה בעוד שנה". והוא אמר להם: "לא תקבלו אותי בעוד שנה - אז לא. י"ג יותר חשוב". אחרי המלחמה התעורר העניין הזה של הגרעין וההליכה לנח"ל. אינני יודע למה, היה משבר מסויים שנגרם על ידי המלחמה, אני מניח שאצל כולכם ולא רק אצלכם.

- : צריכים להבין, שאצל כולנו, גם אם בצבא עצמו זה לא התבטא, היחס שלנו לצבא היה שלילי ביותר. למרות שזוהי חובה מעוגנת בחוק וגם חובה מצפונית, יחסנו היה שלילי. יחד עם זאת, בטירונות רובנו היינו חברה ממושמצעים ומסורים ומשתדלים. אצל אסא זה היה בולט, במיוחד כשבחרנו מ"כים. הוא אמר בפרוש שהוא לא רוצה. לא רוצה את הצבא, ולא רוצה להיות מ"כ.

בניגוד למה שהולך אצל בני קיבוצים אחרים, שרואים לעצמם חובה ללכת לסיירות, לקצונה ולדברים כאלה, היחס שלנו לצבא היה אחר. יכול להיות, שזה בא במיוחד משום שהיה ברור לי וגם לאסא, מה אנו כן רוצים לעשות, והצבא הוא גורם מפריע לקראת הדבר שאנחנו באמת באמת רוצים בו - ההליכה לסמר. וברגע שאנו כבר הולכים הנה ומתחילים לשחק את המשחק, קשה מאוד להגיד לשני חבר'ה: אתם תשבו על הספסל, נכניס אתכם במחצית הבאה. אני זוכר איך שהרגשתי אז, כשכולנו היינו פה, והם לא באו והלכו לצבא: פתאום הצבא הזה מנתק אותנו.

- בפעם האחרונה שאסא היה פה סיפר לי די הרבה על הצבא. דברנו על מה שהוא מתכוון לעשות כשיגמור את הקורס. אז הוא אמר: "תעזבי אותי מהקורס הזה! אני לא מסוגל לסבול את הצבא. אני רק אשתדל לעבור את הקורס, כי אני צריך לעבור אותו, ולא אכפת לי לאן אתגלגל אחרי זה - העיקר שאוכל להגיע לגרעין". אמרתי לו, שאני חושבת שהוא ירגיש יותר טוב, אם ינסה לעשות כך שיהיה לו טוב יותר. אז גם יוכל לבחור מה שהוא רוצה בסוף הקורס.

- בשביל אסא להיות טוב, פרושו לתת ולהיות שרוף כזה... עד הסוף. ומנקודת המבט של המפקדים, זה נקרא לתת שכם במסע אלונקות ולעזור... אלה דברים, שסה"כ טבועים ברובנו בדם ממש - לעזור ולהיות כמו קבוצה. דווקא אסא כל הזמן התלונן, שהחברה האלה בעצם לא שווים שהוא יעזור להם, כי הם נורא אגואיסטים. אבל הוא היה מוכרח לעזור. מה עוד שאסא היה חזק מאוד, וחוץ מאיזה ענין עם הברכיים שהיה לו, אז מבחינת כח ולסחוב וכד' לא היו לו שום בעיות. הוא גם היה עוזר שם לאמנון. אני לא יודעת, אם הוא ספר על זה. בטח לא, כיוון שלא היה מאוד גאה בזה, אבל הכוח שלו מאוד עזר לו שם.

- באחד המכתבים מהצבא שאמנון כתב לי, הוא כתב שיש שני דברים נהדרים בקורס שמאוד עוזרים לו: דבר אחד אלו הכריות, שהוא חיבר לחגור שעושות את זה כאילו יותר קל; ודבר שני - זה אסא, כי זה פשוט נהדר, שאסא על ידו והם שניהם יחד.

- : בשלבים מסויימים אנחנו די פקפקנו, אם אסא ואמנון יצליחו להגיע הנה בחופשות הקצרות האלה של שישי-שבת. ועובדה שאסא בא, הגיע הנה לפני אמנון. הוא הגיע ביום שישי בערב. זו היתה פגישה נהדרת, היה כל כך שמח. אולי גם בגלל זה שכל הזמן לא האמנתי, שיצליחו לעשות את הדרך הזאת עד לכאן. החלטנו שלמחרת הולכים לטייל, כי כבר הרבה זמן לא טיילנו, ולחיילים אמרנו שישארו לישון. אבל אסא אמר: "לא, אני קם אתכם בחמש ויוצא לטיול." בסוף קמנו יותר מאוחר והיה באמת טיול מקסים.

- : אני הגעתי לגרעין בתקופה די מאוחרת, ואני זוכרת, שסיפרו לי ככה על החברה. על אסא אמרו, בין השאר: "תראי, לא יקח הרבה זמן, עד שאסא יחבק אותך". וזה היה ממש כך. כשהוא הגיע חשבתי לעצמי: נראה מה יהיה. ובאמת הוא ניגש אלי וחיבק אותי, ויש לו יד ענקים כזו - לפחות בקנה מידה שלי, כי אני קטנה. כשאסא היה מחבק אותי הייתי ממש נעלמת שם, בין הידים שלו.

- : אני זוכר, שפעם בטירונות אסא כמעט שלא קבל חופש. הוא התבלבל וניקה בטעות את הרובה של תובל, ואילו תובל לא כל כך איכפת לו, והוא הלך לישון. אסא עבד כל הלילה על הרובה. בבוקר, במסדר, תובל עומד עם הרובה שלו; המפקדים בודקים, ואלה שיש להם חלודה, יוצאים מהשורה. את אסא כמוכן הוציאו, כי תובל לא ניקה לו את הרובה. אסא היה מדוכא מזה. כל הלילה הוא עבד ועכשיו עוד מקבל עונש. מזל שבסופו של דבר הענין הסתדר איכשהו וויתרו לו.

- : אסא עם הגיטרה, עם ערבי שירה וריקודי עם. היו לו מין פרצי רגשות כאלה. אני זוכרת משפט אופייני, שהיה אומר הרבה פעמים: "אתם לא מתארים לכם כמה שזה טוב!" אבל לפעמים גם היה כזה מדוכא, או שהיה נורא מתרגש, נורא אוהב, נורא... ככה.

- : לגבי מצבי רוח - היה יכול להיות מיואש, ונמאס לו מהחברה שלא מבינים אותו ו... היה יכול לצעוק... מה זה לצעוק! להתרגז ולהתעצבן ואחר כך לחייך ולהיות מאושר ולנגן...

- : בחצור, בשל"ת מוקדם, "כשעוד היינו צעירים", היינו יושבים לפעמים על הדשא בערב, ולאסא היתה קריאה מיוחדת כזו - הוא היה יוצא עם הגיטרה, מרביץ כמה אקורדים וצועק: "חבר'ה עושים ערימה על הדשא!!!" וככה, לאט, לאט כולם מתאספים.

- : הוא למעשה התחיל ללמוד אקורדיון במוסד.

- : כן, אבל הוא הפסיק כיוון שהיה עסוק גם בדברים אחרים, שהיו לו יותר חשובים.

- : הוא למד גם גיטרה? כשהוא לימד אותי לנגן, הוא אמר שאין דבר כזה. "תראי, לוקחים את הגיטרה ומנסים לבד, ואז זה יוצא".

- : בחדר בחצור היה לנו פטיפון. הוא היה יושב עם אמנון לתקן את הפטיפון. תמיד הוא היה מתקן את הפטיפון. אבל בזמן, שזה היה פועל, היו יושבים עם תנור - זה היה חורף - ואיזה כוס תה. אסא היה מתנדנד על כסא נדנדה שהיה שם, והם היו שומעים תקליטים. היה תקליט של גיטרה של סגוביה, שאסא אהב לשמוע. תשמעי איזה ביצועים - היה מתפעל, איזה ביצועים!!

- : כל פעם שהיה נוסע לתל-אביב, היה חוזר עם כמה תקליטים.

- : אני חושבת שאסא, יחסית לבנים אחרים, היה יצור מאוד רגשני עם מצבי רוח, וכשסיפרתם שבבית היה מספר הרבה, זה ממש הפליא אותי, כי אצלנו היה נורא סגור. יכול להיות שחלק מהדברים שלא סיפר היו מתפרצים כשהתחדדנו על אידיאולוגיה. אז הוא היה מתרגז כל כך, שלפעמים פשוט לא הבנתי, איך אפשר להתרגז כך על אידיאולוגיות. לפעמים כשהרגשתי שאסא מאוד לחוץ נסיתי ככה, לסחוט ממנו קצת,

אבל הוא לא היה מספר. כאילו הרגיש שצריך להזהר, לשמור את הדברים בפנים ולא להוציא אותם החוצה, כי זה מסוכן.

- : מכתבים כתב?

- : כן, הוא אמר, שהוא לא רוצה לכתוב לכל הגרעין, כי זה נראה לו טפשי, ומי שיכתוב לו, הוא יענה לו. אבל באמת אמר, שהוא לא כתבן גדול.

- : נכון, אבל כאשר כתב, כתב מה שהוא חושב ומרגיש.

- : הוא גם נורא רצה שיספרו לו במכתבים מה קורה בגרעין. הוא רצה להיות שותף בכל הנעשה. פעם כתב מהקורס: "תבנו לנו קיבוץ כזה יפה, טוב".

- : פעם נסעתי עם אסא לאשדוד, והיינו צריכים לחזור בטרמפים לחצור. נתקענו בצומת אשדוד. היה כבר לילה, והיו שם פנסים צהובים כאלה. עומדים ומחכים ויש הרגשה כזו, כאילו אתה מנותק מהעולם, ושום מכונית לא באה. אמרתי לאסא: "אתה יודע מה? אנחנו יכולים לעמוד פה כל הלילה, וכלום לא יבוא!" הרגשתי מין חוסר אמונה כזה. ואסא - הוא היה מלך. הוא אמר לי: "אני עכשיו מלך. אני כל כך אוהב את הכביש ככה בלילה - ריק. הוא שלי עכשיו". והוא תאר לי שם את הכביש, כמה שזה טוב, עד שבסוף גם אני התחלתי קצת לאהוב את הכביש... .

* * *

הרשו לי זכרון קטן:

באחד הימים בא אלי אסא ואמר:

"אבא - פיקששת. זה לא זה... הקבוץ הזה הוא לא כפי שרצית ולא כפי שחנכת אותי. אנחנו נעשה זאת יותר טוב".

כמה שדברים אלה פוגעים לכאורה, הרי שבאמת הם ממלאים את הלב גאוה. כי לא חשוב כל כך האם מקבוץ סמר תצא במרוצת הזמן משמר-העמק שנייה או הראל שנייה.

חשוב שיש בנים כאלה, כמו אסא, כמו רון ואחרים, היושבים כאן שמוכנים לבקר ולנסות לתקן. ולא חשוב אם יעשו זאת בסמר, בחצור או בלהבות-הבשן, כל עוד הם באים לאבותיהם ואומרים - "אנו נעשה זאת טוב יותר" - אולי בכל זאת הפיקשוש שלנו, הוותיקים, לא נורא כל כך, ודיינו. יוחנן